

ЧАЙГЫ ХӨГЛҮГ
АЫШТАНЫЛГА, БАЙЫРЛЫГ!
ЧАА СОЛУН ӨӨРЕАИЛГЕ
ЧЫЛЫ, ЭКИН!

ТЫВА РЕСПУБЛИКАНЫҢ УРУГЛАР СОЛУНУ

СЫЛДЫСЧЫГАШ

№ 35
(2898) Сентябрь 2 2008
вторник чыл

1945 чылдың март 1-де үндөзилеттинген.
1990 чылдың февраль 1-де катап тургустунган.

Хүнүнүн үнөри: 6.42; ажыры: 20.14
Хүн дургукун үзүнү: 13.32
Айдың үнөри: 10.05
Ажыры: 20.23

Солун вторник санында үнөр.
Садар өртөз дугуржулга өзугаар.

Экер-оол КЕЧИЛ-ООЛ

ШКОЛАЖЕ

Автоматим, пистоледем,
Астып алыр селемем-даа.
Адыр дүүрге, пулемет дээш
Аажок хөй чепсектиг мен.

Ынчалза-даа шуптузун-на
Ыяштан чазаан эттер чүве.
Оларымны тудуп, суйбап
Ойнап келдим, элей берди.

Чыг берген хижир-дир мен.
Өөренир үем келген.
Ок-боодан шуут чарлып,
Овааландыр октапкан мен.

Кыдырааштар, номнар чүктөп.
Кызыл чечек холга туткаш.
Школаже үдеттирип,
Ырлыг-хөглүг базыпкан мен.

Чаң-оол ОНДАР

КОҢГАМ УНУ

Бирги класска келген дораан
Бир-ле дугаар үнүн дыннаан
Адым кый дээн авам ышкаш,
Авыралдыг конгулуурум.

Сеткилимниң өөрүшкүзү —
Сентябрь бир чылдың келир.
Чечээн туткаш, четтинишкен
Чеди харлыг чаштар келир.

Холда белээн сунган соонда
Конгулууржук кыгырт кынныр.
Кыстар-оолдар улаштыр-ла,
Класстарже шуужуп кирер.

Папкамны колдуктапкаш,
Базып ора бодинар мен:
“Чылдан чылче үзүктөл чок
Чымыштыг-ла конга-дыр сен.

Сээң үнүн ырлап чорда,
Сеткил сергек, холум дыңзыг
Дөрткө, бешке өөренири —
Төрээн чуртка белээм ол-дур”.

“БИР-ЛЕ ДУГААР БИРГИ КЛАССЧЕ!”

Сентябрь 1-де Кызылдың №2 школазының 1 “б” класзының өөреникчилери башкызы Зоя Азбаевна Доржуй-биле бо чылгы эң-не баштайгы кичээлин үжүглел-биле таныжылгадан эгелээн.

Экин, школа!

Экин, школа!

Дүүн бүгү чуртка Сентябрь 1 — Билиглер хүнү школа бүрүзүңгө байырлыг байдалга эрткен.

Кызылдың №2 школазынга байырлыг чыскаал, чаастыг хүн болганы-биле, школаның иштинге залга болган. Чыылган өөреникчилерге болгаш ада-иелерге школаның директору Тамара Григорьевна Ондар болгаш өске-даа чалаткан аалчылар чаа өөредилге чылынын эгелээни-биле байыр чедирген. Школаның салым-чаяанныг уруглары солун концерт программаны бараалгаткан.

Ук школаны эрткен өөредилге чылында 1120 өөреникчи дооскан. Чаа 2008-2009 өөредилге чылында школаже кирген бирги классчыларның саны ниитизи-биле 65 хире уруг болган. Оларны үш класска чарган. Байырлыг чыскаал соонда бирги классчыларны столоваяга чемгерген. Оларны Билиглер хүнүнде бир дугаар кичээлинче ада-иелери чедип кириген.

Урана МОНГУШ.

2008 ЧЫЛ – Россия Федерациясында Өз-бүлө чылы

Узун назилы,
Улуу ыргалды,

Алаңга ажылтын,
Алаңга дузалан,

Шөрө-хөрөөн туткулду,
Шөрөөн туттуңа төлөптин,

Чонуңа тораар,
Шоваа-эрес диртип тор!

Шыба улустуу алыштары.

Конкурса

Мээң өг-бүлөмдө сес кижилер бар бис. Авамны **Бичей Роза Ангырбановна** дээр, ачамны **Бичей Эрес Күжүгетович** дээр. Авам Аяңгаты чурттуг, ачам Хөндөлөн чурттуг. Бистин өг-бүлөвис суурда кандыг-даа өг-бүлөдөн ылгал чок. Авам “Өөрүшкү” уруглар садында хөй чылдарда кижизидикчи башкы бооп ажылдап чоруур, ачам школада чурулга, күш-ажыл кичээлдерин эрттирип турар.

Мен өг-бүлөмнүн дөрт дугаар уруу мен. Мээң адаамда ийи дунмаларым бар. Бистин өг-бүлөвис хөй болгаш, эптиг-найыралдыг. Мен анаа чоргаарланып чоруур мен. Улуг угбам **Долаана** студент. Ооң адаанда акым **Омаккай** 10 класс доосту. Омаккай акым школада-даа, кожуунда-даа эң эки өөрөдигидиг бол-

ХӨЙ БОЛГАШ ЭПТИГ-НАЙЫРАЛДЫГ БИС

гаш спорт талазы-биле-даа эки диртип чоруур ө бирээзи. Ол хөй дипломнарның болгаш Хүндүлел бижиктернүн эдилекчизи. Ылаңгыя бокска бодунуң килинге кожуун хамаанчок Республика чергелиг маргылдааларга киришкеш, тирилгени чедип ап чоруур. Мен акымга чоргаарланып, хүндүлөп чоруур мен. Акым кожуун иштинге болган “Чылдың өөреникчизи” мөөрейге киришкеш, 2 дугаар черни алды. Ынчангаш халас путевка алгаш, “Дубинин” лагеринге дыштанган. Угбам **Чочагай** 7 классты эки доосту. Дунмам **Сергек** 3 класс, ол апрель, май айларда Новосибирск областа Карачин-

ское хөлгө курорттап чорааш келди. орустап каап турда ат чүвеле. Эн бичин дунмам **Оргадай** 4 харлыг, ол эң чаптанчыг киживис, ырлап, шүлүктөп турда кымдан-даа ажыл.

Мен чайгы дыштанылгамда суурувуста “Солнышко” лагеринге 1-ги сезонда турдум. Башкыларым **Рада Викторовна**, **Азиана Анатольевна**, **Тайгана Юрьевна** эвилец, ээлдек.

Мен авам, ачамга эң ынак мен, дыка хүндүлээр мен. Мээң өг-бүлөм бир-ле чүвө кылып дээнде шупту туруптар бис. Мал кадарар үлүг кээрге ачам, акым сугларны эдерип чоруптар мен.

Ачам бажыңга хостуг үе-

Конкурса

зинде анаа олурбас, ол күш-ажыл башкызы болгаш, холу шевер, бир-ле чүвени кылган - туткан, септээн турар. Улус чоннуң чагыын кылып берип, хүндүткелин чаалап ап чоруур.

Чайгы дыштанылгамда Улуг-Биче Аяңгатылар, Чыргакылардан бээр чедип, ында чурттап турар кадарчылар, чылгычылар даайларым, честелерим, даай-аваларым сугже авам, ачам сугну эдерип, ында эштерим-биле сагыш-хандыр ойнаан мен.

Узун-чинге шөйлүп баткан, Угулза дег каас-чараш. Энемек сан чок малы долган, Эртинелиг Хөндөлөним. Асфальтылап халдып орар Ала-Белдинг автобустап. Авам чурттуг Аян-Хемче Алды хонгаш чоруптар мен.

Онзагай БИЧЕН, Хөндөлөн школызы, 4 класс.

АМЫДЫРАЛГА
ӨӨРЕДИП ЧОРУУР

2008 чыл — Россия Федерациясында Өг-бүлө чылы болгай. Ынчангаш өг-бүлө чылынга хамаарыштыр бодунуң өг-бүлөм дугайында бижиксеп тур мен.

Мен Өвүр кожуунуң Саглы ортумак школазының 5-ки класзын эки өөрөдиге - биле доостум. Бистин өг-бүлөвисе 5 кижилер бар бис. Ачамны **Монгуш Артур**, авамны **Монгуш Алена** дээр. Хостуг үезинде мээң ачам янзы-бүрү херекселдер чааарынга, чуруктар чурурунга, каастап-чараштаар ажылдарга болгаш дааранырынга ынак. А авам янзы-бүрү амданныг аыш-чем кылырынга, идик-хеп дааранырынга, волейболлап, баскетболлап ойнаарынга ынак. Авамның чажы дыка узун, чоон, чараш.

Угбамны **Монгуш Алекмаа** дээр. Ол бо чылын 9-ку классты чедишкенин дооскан. Мээң угбам хөгүлү-баштак, дузааргак, кезээде хүлүмзүрүп чоруур шырайлыг. Эң бичин чаптанчыг дунмамның адын **Андрей** дээр. Ол 3 харлыг. Мээң дунмам эрес,

кашпагай, оран-шоваа, чугаакыр, өңнүг чуруктар көөрүңгө болгаш тоолдар дыңнаарынга дыка ынак.

Ажы-төлү бистерни төлөп-тиг, кижизиг кижилер кылдыр кижизидип, амыдыралга өөрөдип чоруур ада-иевиске чоргаарланып чоруур бис.

Мен школада “Демир-үжүк шенелдези” деп бөлүмдө кирип турар болгаш шүлүктөр чогаадырынга, чогаал ажылынга, чурук чурурунга ынак мен. Башкывыс бисти ынчаар өөрөдип турган.

Хостуг үевисте өг-бүлөвис шупту аржааннап, агаарлап, дыштанырынга, ногаа-чимис өстүрүп ажаарынга, каттап, тооруктаарынга ынак бис.

Чайгы дыштанылгада аржааннап, курорттарга кадыын камгалап дыштанып алган эш-өөрүмгө болгаш башкыларымга чаа өөрөдиге чылының эгелээни-биле байыр чедирип тур мен.

Алдынай МОНГУШ, 5класс,
Саглы ортумак школызы

СТРАНИЦЫ СЕМЕЙНОГО ЧТЕНИЯ

Конгулуур

Чечен чогаал
арны

Много на свете хороших книг, но эти книги хороши для тех людей, которые умеют их читать. Умение читать хорошо.

Книги вовсе не равносильны знанию грамоты.
Д.И. Писарев.

ШУЛУКТЕР КОЛОНКАЗЫ

Комаадыр ООРЖАК

ЧЫЖЫРГАНА

Сырый-сырый кызыл-сарыг
чыжыргана шурулар-ла!
Чыдыг чайның чулук шимзэн
чыып алган долу-долу.

Шынаам, хемим хевир кирип,
Чыжырганаа хаажылазын!
Чылдан чылче улам өзүп,
Шыргайланзын, хенчелезин!

Каң-оол ОНДАР

БИЖИТТИНМЕС АТ

Анай угбам "Үжүгледен"
А-ны, О-ну доктааттырып: —
"Адын бижип өөрөн" — дээш,
Айгып берип шаг-ла болган.

Кыдыраашка бодум адым
Кызып-кызып чуруп аар мен.
Быр-ле үжүк астыккан боор,
Бижиттинмес кандай чоор.

ИТПИК КУЖУМ

Итпик куштар — элдеп куштар,
Ийи баштыг ышкаш көстүр.
Ылавылап көре бээрге,
Ындыг база эвес чорду.

Итпик, итпик, итпиккей,
Итпик, итпик, итпиккей.
Ужуп чорда ала-шокар,
Угулзалап каан ышкаш,
Анаа орда — сарыг-шокар,
Аажок чараш хээлерлиг.

Итпик, итпик, итпиккей,
Итпик, итпик, итпиккей.
Аал чоогу, алаактарга,
Ажыл-ишче кыйгырганзыг,
Аян тудуп, ыргалгылаар,
Аажок чараш кушкакым сен.
Итпик, итпик, итпиккей,
Итпик, итпик, итпиккей.

ШАРТЫЛАА

Чайның изиг хуннеринде,
Чашты берген чыдар хире.
Кускээр, хуннер сериндээрге,
Хүнзедир-даа аян тудар.

Чалгыннарын топтап көөргө,
Чараш болгаш шыйыглардыг.
Ооргазын, иштин дургаар,
Онза чараш өңнер каастаан.

Огородка, алаак, садка,
Ойняп-хөгөп селгүүгээрде
Аян тудуп, үнүн сөңнээр
Аажок хөглүг шартылаа сен.

Эзир ДЕНЗИНМАЗ,

кырган-ава,

Ыраккы Каа-Хем суур.

• 1964 чылдың сентябрь 2-де Туранның №2 школазы катап ажиттырган

Меңги ООРЖАК

КОНСТАНТИН БОЛЧАЕВИЧ БАЛЧЫЙ-ООЛ АТТЫГ ШКОЛА

Башкының демдегелинден

кыларымның бирээзи Балчый-оол
бишкы чүве" деп улуг чогаалчы-
выс Кудажы бижээн.

Школань баштайгы доозукчуларын
бирээзи Михаил Дамчай, ТР-ның
Улуг Хуралының Хоойлужудула палата-
зының депутаты Борис балчый-оол
школага ат тывыскан байырлал үзүнде.
2007 чылдың октябрь 27.

Октябрь 26-да Улуг-Хем ко-
жуунуң Ийи-Тал суурунун, көдээ
культура бажынын Кызыл-Эник
Кыргысовичинин ады-биле адаан,
а дараазында хүн, тодартайлаар-
га, октябрь 27-де, чогаалчынын
башкызы чораан К.Б.Балчый-оол-
дун адын, ооң ажилдап чорааны
Тураннын ийи дугаар школазынга
тывыскан. Бо ийи төөгүлүг бо-
луушкуннар база аразында харыл-
заалыг дээрзин келген аалчылар
демдегел, чугудалап чугаалап
турдулар. Кижинин, чоңунга кыл-
ган эки ажылы, үүлөзи не чок бар-
бас дээрзинин дирит херечилери ол
эвес деп бе?

Константин Болчаевич Бал-
чый-оол деп чогуу кымыл ол? Оон
дугайында Михаил Дамчайнын
"Дайынчы директорум дугайында
сактыгышкыным" деп номундан ба-
за чогаалчы Екатерина Танованың
"Башкынын изи балалбас" деп оче-
ритинден (2006 чылдың октябрь
7,10,12 хуннеринде үнген "Шын"
солунун № 135-137 дугаарларын-
дан) долу билип ап болур бис. Ук

очерткен Балчый-оол башкынын
дугайында кысказы-биле таны-
жарга мындыг ийин.

Константин Балчый-оол Таң-
ды кожуунуң Суглуг-Хем чурт-
туг Оюн Кара-Элчай деп кижинин
өг-бүлөзунге төрүттүнген. Чажын-
дан сонуургак оол 1930 чылдарда
чогааттырган тыва бижикти ша-
лыпкын өөренип ап, бижик бөлгүм-
неринге башкылап ажылдай бер-
геш, хөй-хөй араттарны номчуп-
бижиринге өөрөткен. Дараазында
чайын Эрзин кожуунуң Качык
деп черге чалайг школазынга
ажылын уламчылааш, Кызылга
кээп, өөредилге комбинадынга
башкы эртемни чедип алган. Мөге-
шырак, эрес-кашпагай Балчый-
оол каттышкан школань эн дээр
спортчуларынын бирээзи турган.
Ол ынчан-на республика чергелиг
маргылдааларга киржип, хүреш-
терге шүглүп-даа, үжүүрдежи-
даа турган.

Өөренип турган школазынын
эмчи салбырында бир уруг-биле
таныжып ап, ону дооскан дораан-
на Улуг-Хем кожуунуң Шагаан-
Арыгга ажылдаар шынзылга ал-
гаш, ынаар хлканнар. Констан-
тин Болчаевич Шагаан-Арыг шко-
лазын директорлап, Зинаида (Хе-
пеек) Шыыраповна чүгүле кижилер-
нин аарыг-аржыын эмнээрин-
ден ангыда, культурулг чурттал-
ганы араттарга суртаалдап, ал-
тыг-чадаг аалдарны кезип чоруп
тургулаан.

Үжөнгү чылдарнын сөөлзүре-
ди дайыннын тыныжы Европа
чурттарын шыаа алы берген. Ын-
чангаш школа программанынче
шериг кижизилдиге эртемни кинре-
ри негеттинип кээрге, Балчый-оол
директор боду Кызылга Ревшиериг
штавынын чанынга барып, шериг
херээ башкылаар тускай инструк-
торлар школазынга өөренип ал-
гаш келген дораан-на билиг-мерге-
жилин школачыларга дамчыдып
кирипкен. Олары боо адаарынга,
ону катап эптээринге, граната ок-
таарынга, хаактаарынга ополчен-
нерден дудак чок кирип турган.
Оон ангыда дайынчы ырларны
орус-тывазы чокка ырлажып,
марштап тургулааннар.

Дайын эгелзэн. А Балчый-оол
башкыны удуртур черлеринин ду-
(Уланчызы 4-кү арында.)

Меңги ООРЖАК

КОНСТАНТИН БОЛЧАЕВИЧ БАЛЧЫЙ-ООЛ АТТЫГ ШКОЛА

Башкының демдегеленден

жаалы-биле Орденниг Бин-Хемниң Туранда чаа ажиттыгын чеди чыл школазынче директорладып чорудупкан. Дайынның берге чылдарында чаа ажиттыгын школаның материал-техниктиг базазын быжыглаары, интернатта чурттап турар ажы-төлдүн ижер-чириин, удуур-чыдарын харыылаары амыр эвес керек.

Школаның өөреникчилери ынак школазынга ат тывыскан байырлыг ажыдышкын үезинде. 2007 чылдың октябрь 27.

Туранның чеди чыл школазынын баштайгы доозукчуларынын бирээзи. Туран хоорайның хүндүлүг хамаатызы, Күш-ажылдың хоочуну Михаил Конолович Дамчайның сактышкынындан дараазында одуртларны маңаа киирзе, артык эвес боор: "...1941 чылдың октябрь-ноябрь үезинде директорлап турган Сапчай Оюн Демчи-евичини партия райкомунче депшидип аппаарга, Туранның ийи дугаар школазынын директорунга Балчий-оол Константин Болчаевич томуйлаткан. Анык директор өөреникчилерден шоолуг-ла улгатпас турган. Улуг-ла дизе үш дөрт хар-ла улуг боор. Ол боду математика башкызы, өөнүн ишти эге класстар башкылап турган. Тыва-ларның "тутса узун, турза мөгө" джигери ышкаш, дурт-сыны узун, экти делгем ки-

жи. Өөреникчилерин суму-лардан чыыра кош-дүүргезин чүктеп алган чоруур.

Дайын үезинде школага, интернатка, столоваяга одаар ыяшты директор башкы улуг класстын оолдарын эдериң алгаш, тайгага барып белеткеп турган. Субботада чаңгыс айтты тергелээш, аңаа хүнезин чүдүргөш, каш кижиге олурдуптар. Ыяш

гылдааларга бо-ла шүгүлү каар кижиге. Чамдыкта чапсар үезинде хүрөш органи-застай бергилээр. Өөреникчилерни хүрөштирип-даа турар. Суд даргазы Чап-тыы Семен, зоотехник Он-дар Лопсан чедип кээрге, боду олар-биле хүрөшкөш туруптар. Конганы как-тырбас. "Адыр, мен бо улустарны октап кааптайн" деп турар кижиге... Ол үеде чон арага-дарыга сундук-пас, хоостуг шагында хол бөмбүү ойнаарынга ынак турган. Хол бөмбүү ойнаар шөлдөр беш чүве: бир, ийи дугаар школага, көдээ ажыл-агый школазынга, культу-ра бажынының чанынга, стадионга. Баш удур теле-фоннажып, каяа чыгырын дугуржуп алыр чүве. Кайы-даа шөлге баарга, кижиге ба-жы кизирт болур. Бистин школаның командазы: Бал-чий-оол башкы, Бавуу Сергей Сундучев (тыва дыл, география башкызы), Сапчай Оюн Демчи-евич (партия ажылдакчызы), Доржу Юрий Седенбелович, Аранчы Николай Дамбыра-евич, Чадамба Александр Сумбаевич база мен. Бал-чий-оол башкы ойнай бергенде, чүрээ хөөрей бээр: сетка ашкан бөмбүктү чаас-каан дозуп туруп бээр, кө-дүрүшпейн-даа хап эгелээр.

Хаак маргылдаазынга база киржир. "Беш километрге чааскаан мен, үрер хөгжүм чиртилээр, ийи дугаар беш километрге куруг мен, күжүн камнап алган улус эртип кааптар чорду" деп хөөрээр...

1943 чылдың май 21-де Балчий-оол башкы бисти баштап алгаш, Шиви-лигже баар орукка фронт-же айттанган тыва эки ту-рачы танкистерни үдеп, суй-белектер тутуш турга-нын база утпас мен.

Балчий-оол башкы хүрежиринге ынак, мар-

ужуруп хүнээш, дүне одаг чанынга хөөрежиң олурар хонар. Улусту хөгледип, Кызылга өөренип турга-нын, концерттерге киржиң, шии чогаадып ойнап турга-нын хөөрээрде, ырлавы-шаан, шиини чааскаан көр-гүзүп тургаш хөөрээр, сол-лун кижиге чораан. Ылангыя "Чин, сөөртүкчүлериниң, ырын" ырлап, ында болууш-куннарны шимчээшкуннер-биле көргүзүп турганы ды-ка солун. Эртенинде ыяжын улаштыр доорап кириптер-лер, чамдыктары оозун тер-геге чүдүргөш, школаже бадырып турарлар. Школа-да уруглар ыяшты хирээлээш, чаргаш, чыйы салып турар. Часка чедир-ле ыяш-биле бергедээр турган. Ынчан-гаш интернатты одавайн, саван, тырып каан кудус-тарывысты ап алгаш, шко-лага хонуп алыр турган бис.

Балчий-оол башкы хүрежиринге ынак, мар-

ужуруп хүнээш, дүне одаг чанынга хөөрежиң олурар хонар. Улусту хөгледип, Кызылга өөренип турга-нын, концерттерге киржиң, шии чогаадып ойнап турга-нын хөөрээрде, ырлавы-шаан, шиини чааскаан көр-гүзүп тургаш хөөрээр, сол-лун кижиге чораан. Ылангыя "Чин, сөөртүкчүлериниң, ырын" ырлап, ында болууш-куннарны шимчээшкуннер-биле көргүзүп турганы ды-ка солун. Эртенинде ыяжын улаштыр доорап кириптер-лер, чамдыктары оозун тер-геге чүдүргөш, школаже бадырып турарлар. Школа-да уруглар ыяшты хирээлээш, чаргаш, чыйы салып турар. Часка чедир-ле ыяш-биле бергедээр турган. Ынчан-гаш интернатты одавайн, саван, тырып каан кудус-тарывысты ап алгаш, шко-лага хонуп алыр турган бис.

Балчий-оол башкы хүрежиринге ынак, мар-

(Уланчылыг)

Бистин календарыыс

Сентябрь

● 3 — 1964 чылда Ак-Довурактын асбести-зин бир-ле дугаар Саян ажыр сөөртүп эге-лээн.

● 6 — 1965 чылда "Каа-Хем" хөмүр-даш уургайын тулар талазы-биле теле-вилел даалганы бадылаан.

● 7 — Тыва литератураның үндөзилекчиле-рининг бирээзи, Тываның эн-не баштайгы улустун чогаал-чызы, шүлүкчү, прозачы, очулдурукчу **Сергей Бакизович Пюрбю** (1913-1975)95 харлаан.

● 8 — 1942 чылда ужудукчу С.М.Хунаи-оол "ПО-2" деп самолет-биле бир-ле дугаар Мөңгүн-Тайгага келген.

— 65 чыл бурунгаар, 1943 чылда, Тыва Арат Республи-каның Сайыттар Чөвүлелиниң болгаш Тываның улустун революстуг намынын Төп Комитетининг "Латинчиген тыва бижикти орус алфавитче 1943 чылдың октябрь 1-ден 1944 чылдың май 1-ге чедир шилчидерининг дугайында" Док-таалы үнген.

— Бүгү делегейнин журналистерининг эп-сеткил каттыштырылганының хүнү.

● 9 — 1908 чылда, 100 чыл бурунгаар, Тывага бир-ле ду-гаар школа Туранга ажиттыгын. Лев Иванович Ефимен-ко школаның 46 өөреникчилеринге арифметикага болгаш арыг-чараш бижиринге өөредип турган.

— 1943 чылда, 65 чыл бурунгаар, Тыва Арат Респу-бликаның эртем комитеди тургустунган. Оон эргезинче улус чырыдыгышкын яамызының эртем килдизин, күрүне музейин болгаш архивин шилчиткен. Эртем комитетининг кижигүннери совет специалистер А.Пальмбах, Г.Петров, Н.Богатырев, Т.Якубов олар турган.

Байыр чедирчешки

СЕТКИЛИВИС ХАНЫЗЫНДАН...

Бистин дунмавыс **Дарыймаа Санчы** сентябрь-ның 5-те 4 харлаар. Ол Кы-зылдың № 29 ясли-садче барып турар.

Дарыймаа дыка чугаак-кыр, чазык. Тоол чогаадып ыдарынга, танчылаарынга, ырлаарынга ынак, черле кон-чуг шимчегир, эрес кижиге. Чугаазы дөрт, чарт, чечен-мерген. Сонургаа база ат-тыг. Бүгү-ле чүвени "Чүге ындыгыл?" деп үргүлчү ай-тырган турар. Черле кыс кижиге болгаш ындыг ийик бе, Дарыйка чаа хептер ке-дип алгаш, модель уруглар өтгүнүп кылаштарынга ынак. Чаңгыс хүн каш-даа катап хевин солуур. Өске төрелдерининг бажыны-га аппарып каан болза, хамык хевин сумкалап алгаш, холдан черле салбас, чаптанчы аттыг кижиге.

ТРДБ им. К

Дарыймаа огородка авазында ногаа аймаа биле чечектер тартыарынга база ынак. Оон тараан чечектери дыка чараш кылдыр өзүп келген.

Ынчангаш чаптанчыг, чараш дунмавыс Дарыйкага кел чыдар төртүтүнген хүнү таварыштыр өөрүшкүнү, кан-кадык өзөрин, авазынын идгелдиг дузалакчызы болу-рун күзедивис.

Угбалары **Мергенмоо, Снежана КЫРГЫСТАР, Кызыл хоорой.**

БОДАЧ, ТЫП, БОДАЧ НАГ!

Уш деңгел шуп-ту бодаттына бээр кылдыр, хана-карак-тарга херек ужурулз-саннарны тып бижир. Оларның тыңуу тыпкаш, айтырылгыс төгөрүкчө кири би-жиңер. Ол сай ништи бодалганың харыың болур.

$9 - 9 + 33 = 51$
 $4 + 27 - 3 = 26$
 $4 + 16 - 7 = 21$

СЫЛДЫСЧЫГАШ

"Океан-97" Бүгү Россия фестивалының дипломантызы, "Чонар-даш-2004" республика конкурсуның лауреады, Россия Журналистер Эвилелиниң дипломантызы.

Тыва Республиканың парлаага болгаш ин-формация талазы-биле күрүне комитеди, Тыва Республиканың нити болгаш профессионал өөредилге яамызы.

Кол редактор Александр ШОЮН

Редакцияның адреси: 667000, Тыва Республика Кызыл, Красноармейская куудумчу, 100. Парлаа-га бажыны, 4-кү кайт, кабинеттер 75, 76, 77, 79.

ФАКС 8(394) 22-2-06-17. Телефоннары: Кол редакторун — 2-06-17. Секретир — 3-17-90. Килдистер — 3-17-87. Бухгалтерияны — 3-17-90.

Индекси 10013.

Тираж 3821 экз.

Чагыт №140.

Россия Федерациязынын Парлаага, телерадио-м-чылдыг болгаш массалыг коммуникация херектерининг талазы-биле яаманың Орталык Сибирьде регионнар арасынын деңискээр эргелели "Сылдысчыгаш" солуну бүрүткээн. Херечилели — Т-00015.

Солуну ТР-тин "Тыва-информ" күрүнеңи уугтарга бүдүрүлгөсүнө парлаа (Кызыл, Шетиникия-Крыжчик, 1) Парлаагаже дугаары: график езугар пөндөльникте

10 шакта. Херек кырында пөндөльникте 9:00 шакта. Редакция бижимел чүдүргө, тырттырар, ху-раал чуруктарга, шүлүк болгаш проза чогаалдарга сайгарыла кылбас болгаш оларны элдеринге делдир-эгитпес, авторлар-биле чагаалжылгы чорутпес. Солуну РФ-тин парлаага болгаш массалыг коммуникация херектерининг талазы-биле Аген-тилеининг деткимчези-биле үндүрүп турар.